

капіталом. Мова йде про необхідність: врахування рівня і динаміки змін рентабельності продажу продукції, а також рівня капіталовіддачі; визначення шляхів оптимізації суми витрат, виявлення резервів її економії; вдосконалення цінової політики, встановлення диференційованих цін, впровадження гнучкої системи знижок; забезпечення відповідності фактичної величини сукупного капіталу потребам підприємства в ньому; встановлення раціональної пропорції між необоротними і оборотними активами; визначення і дотримання нормативного рівня коефіцієнту поточної ліквідності.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Т. 1. – К.: Ника-Центр, 1999. – 592 с.
2. Притуляк Н.М. Ознаки фінансової стійкості – теоретична основа моделювання факторних систем // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – №1. – С. 26–31.
3. Ефимова О.В. Финансовый анализ: современный инструмент для принятия экономических решений: учебник / О.В. Ефимова. – М.: Издательство «Омега-Л», 2009. – 350 с.
4. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В.О. Подольська, О.В. Ярш. – К.: Центр навч. л-ри, 2008. – 392 с.

5. Ван Хорн Дж. С., Вахович Дж. М. Основы финансового менеджмента: Пер. с англ. – М.: ООО «ИД Вильямс», 2010. – 781 с.
6. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 302 с.
7. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
8. Івасів І.Б. Економічна модель аналізу результативності управління в контексті вартісно-орієнтованого банківського менеджменту // Фінанси, облік і аудит: Наук. зб. Вип. 14 / Відп. ред. А.М. Мороз. – К.: КНЕУ, 2009. – С.87–101.
9. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник // 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
10. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. Р. 5. – К.: КНЕУ, 2005. – 529 с.
11. Притуляк Н.М., Павловська О.В. Вплив цінової стратегії на ефективність використання оборотних коштів підприємства // Фінанси, облік і аудит: Наук. зб. Вип. 6 / Відп. ред. А.М. Мороз. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 130–137.
12. Диденко В.Ю. Оптимізація структури капіталу і її вплив на риночну стоимость страхової організації // Аудит і фінансовий аналіз. – 2009. – №3. – С. 162–168.

О.В. ТРИГУБ,
к.е.н., асистент, Київський національний університет ім. Т. Шевченка,
Р.С. МИКОЛАЄНКО,
магістр, Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Сучасні підходи до управління власним капіталом банків

У статті розглянуто сучасну практику управління власним капіталом банків в Україні та за кордоном. Визначено шляхи підвищення капіталізації банківської системи України.

Ключові слова: банк, власний капітал, капіталізація, механізм управління.

В статье рассмотрена современная практика управления собственным капиталом банков в Украине и за рубежом. Предложены меры повышения капитализации банковской системы Украины.

Ключевые слова: собственный капитал, банк, капитализация, механизм управления.

The article considers practical aspects of bank own capital managing in Ukraine and abroad. Methods of the Ukrainian banking system's capitalization growth are defined.

Keywords: bank, own capital, capitalization, regulatory mechanism.

Постановка проблеми. У сучасній економічній системі, де провідну роль відіграє фінансовий сектор, особливо жорсткими є вимоги до діяльності банківських установ. Як ключові

посередники грошового обігу й постачальники інвестиційних ресурсів в національну економіку банки виконують соціально важливу роль у суспільстві.

Як відомо, інвестиційний потенціал будь-якої фінансово-кредитної установи залежить від величини капіталу, яким вона володіє. У банків питома вага власного капіталу в сукупних фінансових ресурсах є суттєво меншою, ніж у звичайних підприємств. Утім цей показник слугує ключовим індикатором рівня надійності банку, джерелом фінансування довгострокових інвестицій, а також буфером, що поглинає його втрати від ризиків і негативного впливу зовнішнього середовища в часи фінансово-економічної нестабільності.

Нехтування вимогами чинного законодавства, рекомендаціями міжнародних організацій з банківського нагляду щодо дотримання належного рівня капіталізації банківських установ при проведенні тих чи інших операцій може призвести не лише до негативних наслідків для самого банку, до втрати довіри його вкладників, а й до дестабілізації та кризи у фінансовому секторі країни. Підтвердженням цього, зокрема, є події останньої масштабної фінансової кризи 2008 року.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні наявність у банків достатнього за обсягами й адекватного здійснюваним активним операціям власного капіталу є необхідною умовою успішної банківської діяльності, підтвердженням його спроможності до розвитку й збільшення інвестиційної активності. Запорукою ж цьому має бути ефективна система управління власним капіталом.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Серед зарубіжних вчених, які вивчають проблеми забезпечення належного рівня капіталізації банків, привертають увагу наукові праці П. Бондарчука, О. Лаврушина, В. Мануйленко, Ф. Мишкіна, Г. Панова, П. Роуза, Д. Сінкі, В. Усокіна. Різноманітні аспекти управління капіталом банку досліджували у своїх роботах і українські вчені, серед яких В. Базилевич, М. Боровікова, З. Васильченко, Н. Версаль, А. Вожжов, В. Коваленко, Б. Луців, І. Лютий, В. Міщенко, С. Науменкова, К. Черкашина та інші.

Проте низка важливих питань стосовно розбудови ефективної системи управління власним капіталом банків залишаються дискусійними та потребують подальших досліджень. Зокрема, актуальною залишається проблема імплементації нових вимог до капіталу за Базель III та їхній вплив на рівень капіталізації вітчизняної банківської системи.

Метою статті є обґрунтування необхідності вдосконалення механізму управління власним капіталом вітчизняних банків та визначення оптимальних шляхів підвищення рівня капіталізації банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Як правило, під капіталом банку розуміють спеціально створені фонди і резерви, що перебувають у користуванні банку та призначені для забезпечення його фінансової стійкості, комерційної, господарської діяльності та відшкодування можливих збитків [1, с. 206]. Капітал банку має три основні форми прояву: власний, залучений та запозичений капітали.

На відміну від звичайних підприємств левова частина у структурі ресурсної бази кожного банку припадає на залучені та позичені кошти. Однак це жодним чином не зменшує значущість власного капіталу для повноцінного функціону-

вання банківської установи. Зокрема, на власний капітал банку покладається виконання таких важливих функцій:

- захисної – страхування вкладів і депозитів у разі банкрутства банку;
- оперативної – за рахунок власного капіталу після державної реєстрації банк може розпочати свою діяльність;
- регулюючої – наявність достатнього за розмірами власного капіталу дозволяє забезпечити виконання банками нормативних вимог центрального банку;
- індикативної – величина власного капіталу впливає на рівень довіри до банку з боку вкладників та кредиторів [2].

На макроекономічному рівні величина власного капіталу є основою кредитно-інвестиційного потенціалу банківського сектору економіки, запорукою його надійності та подальшого розвитку. Очевидним є той факт, що у висококапіталізованих банків більші інвестиційні можливості, оскільки вони ефективніше виконують функцію перерозподілу фінансових ресурсів в національній економіці за рахунок економії на масштабах. Тому для них характерна вища стійкість до проявів фінансово-економічної нестабільності. І навпаки, низька капіталізація банківського сектору економіки країни обмежує можливості щодо її сталого розвитку.

Власний капітал банку складається зі статутного капіталу (внесків акціонерів банку), резервного капіталу та нерозподіленого прибутку.

Для з'ясування можливих напрямів підвищення ефективності управління власним капіталом банків в Україні проведемо дослідження сучасного рівня їхньої капіталізації. Станом на 1 січня 2013 року ліцензію НБУ на здійснення банківської діяльності мали 176 банків, один із яких – ПАТ «Родовід Банк» – володіє ліцензією санаційного банку.

На початку 2013 року капітал банків в Україні становив 169,8 млрд. грн., що на 14,3 млрд. грн. (або на 9%) більше, ніж на початку 2011 року (рис. 1). Щодо частки власного капіталу в пасивах банків, то на початку 2013 року цей показник становив 15,1%, що лише на 2,6 п.п. більше аналогічного показника 2007 року [3].

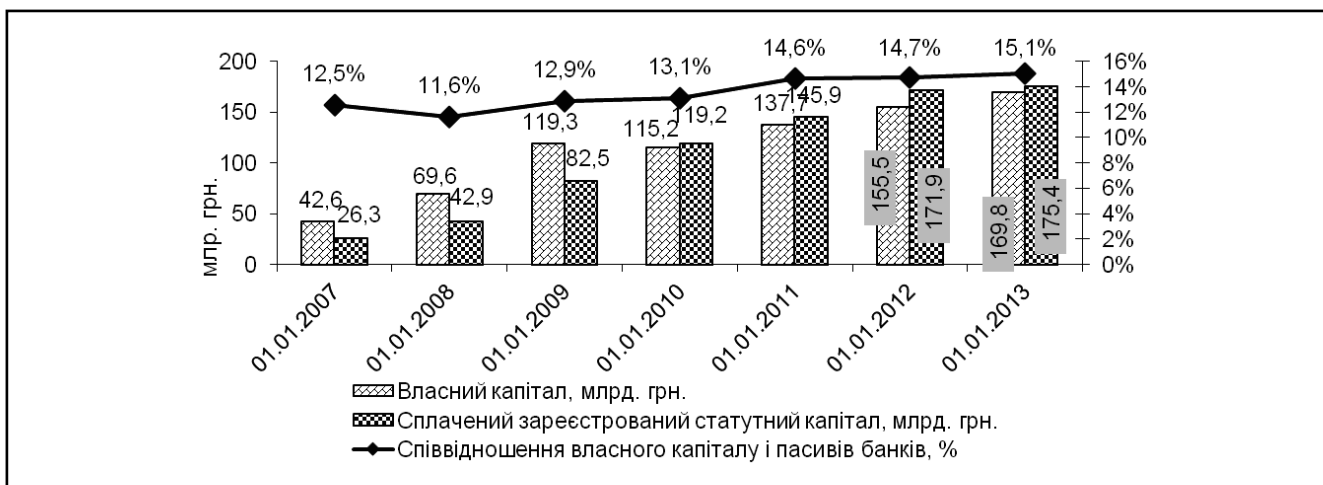

Рисунок 1. Динаміка власного капіталу банків України у 2006–2012 роках

Складено на основі [3].

Як видно на рис. 1, у порівнянні з докризовими показниками 2007 року власний капітал вітчизняних банків зріс практично у чотири рази. Таке зростання власного капіталу банків загалом відбулося завдяки збільшенню сплаченого зареєстрованого статутного капіталу, який є основною складовою власних ресурсів вітчизняних банків. До того ж унаслідок зростання розміру непокритих збитків, обумовлених наслідками фінансової кризи, у 2009–2012 роках сума статутного капіталу перевищувала суму власного капіталу банків в Україні.

Особливістю вітчизняної банківської системи є достатньо висока частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків – 39% станом на 01.01.2013. Це на 11,4 п.п. більше, ніж у 2006 році (рис. 2). Така тенденція пояснюється, з одного боку, підвищенням інтересом іноземних інвесторів до вітчизняного банківського сектору та активною реєстрацією у 2007–2008 роках в Україні банків з іноземним капіталом (за два роки – 18 банків, з них п'ять – зі 100% іноземним капіталом) [3], а з іншого – підвищенням рівня капіталізації українських «дочок» із боку іноземних материнських банківських установ у 2010–2011 роках, що обумовлювалося наслідками фінансово-економічної нестабільності.

Як відомо, основним макроіндикатором, що використовують при оцінці рівня капіталізації банківського сектору, в тій чи іншій країні є відношення величини власного капіталу банків до національного ВВП. Відповідно до світової практики власний капітал банківської системи, достатній для обслуговування відтворювального процесу, має становити не менше 6–7% ВВП [4, с. 304].

Проведений аналіз рівня капіталізації банківської системи України за період 2007–2012 років доводить, що за цим критерієм капіталізація вітчизняного банківського сектору вже давно досягла мінімально допустимого значення (рис. 2). У 2012 році співвідношення власного капіталу банків до ВВП України становило 11,8%, що на 1,1 п.п. менше, ніж у 2009–2011 роках (12,6–12,7%), та на 4 п.п. більше показника 2007 року. На початку 2013 року вказаний індикатор становив 12,1%.

Як бачимо з рис. 1, значення показника співвідношення власного капіталу банків та ВВП почало перевищувати реко-

мендовану граничну межу в 6–7% починаючи з 2006 року. Така тенденція була обумовлена масовим надходженням в Україну іноземного банківського капіталу зі світовими вимогами до рівня капіталізації; активним нарощуванням капіталу українськими банками, які не мали зовнішніх фінансових ін'єкцій; прогнозуванням кредитної експансії в наступні роки тощо.

Таким чином, в Україні відбулося збільшення балансового капіталу банків. Для порівняння зазначимо, що в промислово розвинених країнах – членах ЄС, а також у Росії відношення власного капіталу банків до ВВП становить понад 40% [5, с. 37]. З урахуванням цього, а також існуючого попиту на банківські кредити в Україні досягнутий на сьогодні рівень зазначеного індикатора слід вважати недостатнім.

Нині основною темою суперечок між банкірами є також питання щодо достатності власного капіталу вітчизняних банків для покриття банківських ризиків. Як свідчать офіційні статистичні джерела, у різні часи – навіть в умовах фінансово-економічної нестабільності 2008–2010 років – показник достатності регулятивного капіталу банків в Україні коливався в межах від 14 до 18% при мінімально необхідному значенні – не менше 10% [3].

Особливо гостро цим питанням переймалися вітчизняні банки в період останньої фінансової кризи. Як видно на рис. 3, ще у 2007 році темпи приросту активів банків перевищували темпи приросту капіталу. Проте починаючи з 2008 року до 2012 року спостерігається тенденція перевищення темпів приросту капіталу, особливо статутного капіталу банків над темпами зростання активів.

Разом із тим з 2009 року значно погіршився показник рентабельності власного капіталу банків в Україні. Якщо у 2008 році значення цього показника становило 8,5%, то у 2009 році – 32,5%, у 2010 році – 10,2%, у 2011 році – 5,3%, і лише у 2012 році вдалося досягти додатного значення 3% [3]. Такі обставини свідчать про наявність значних труднощів із нарощуванням власного капіталу банків за рахунок прибутку. А отже, наслідки фінансової кризи подолані ще не повністю, мають суттєвий вплив на ситуацію у вітчизняному банківському секторі та зумовлюють перегляд підходів до управління власним капіталом банків.

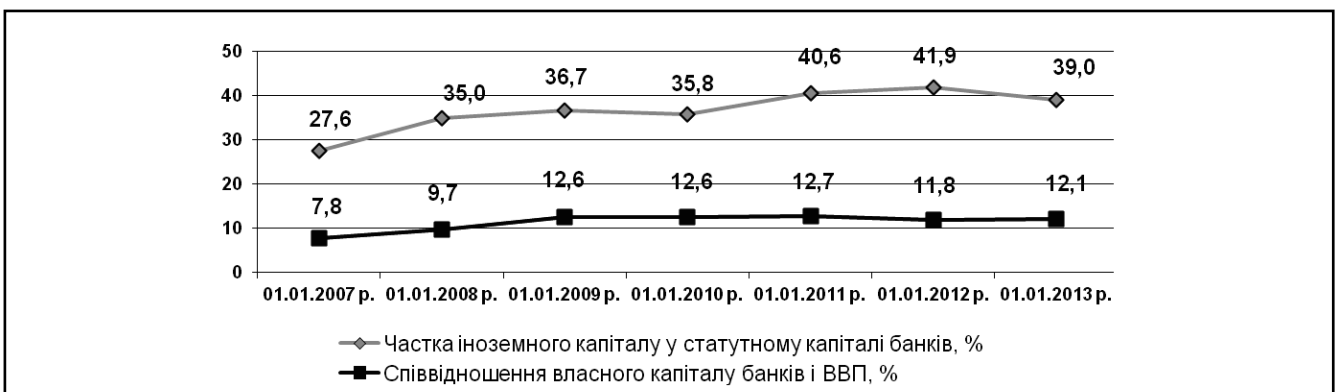

Рисунок 2. Динаміка частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків та співвідношення власного капіталу банків до ВВП України у 2006–2012 роках

Складено на основі [3].

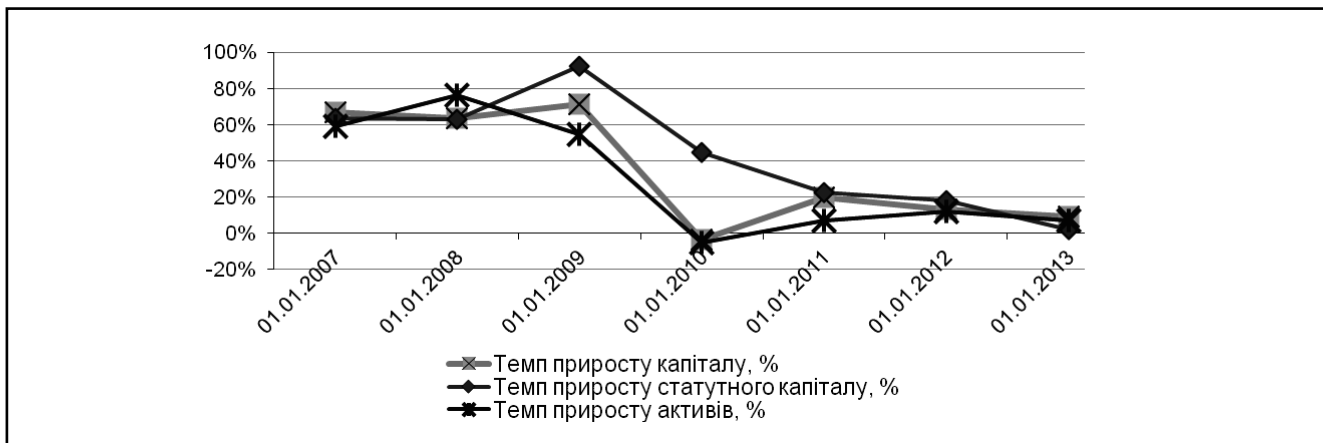

Рисунок 3. Динаміка темпів зростання активів, власного та статутного капіталу банків України в 2007–2012 роках

Складено на основі [3].

На сьогодні у вітчизняній банківській практиці практично відсутній ефективний інструментарій планування й управління власним капіталом. Постійні зміни в галузі нормативно-правового регулювання і волатильність фінансових ринків не дають змоги українським банкам комплексно оцінити результати прийнятих управлінських рішень у довгостроковій перспективі. Тому в більшості банківських установ України робота з управління власним капіталом зводиться лише до виконання вимог НБУ.

Реалії ж вказують, що дотримуватися й звітувати про досягнення нормативних показників адекватності капіталу недостатньо. Серед факторів, які обумовлюють необхідність вдосконалення підходів до управління власним капіталом банків, слід також зазначити:

- посилення вимог НБУ до обсягів і якості власних ресурсів (капіталу) банків;
- перехід банків на міжнародні стандарти фінансової звітності;
- необхідність імплементації нових підходів Базельського комітету до визначення достатності капіталу (Базель III);
- зростання ролі власного капіталу в умовах фінансово-економічної нестабільності;
- жорсткіші вимоги до управління ризиками та нагляду у банківській діяльності;
- загострення конкуренції серед банків;
- необхідність підвищення капіталізації банківського сектору в контексті забезпечення фінансової стійкості банків.

Отже, як бачимо, є потреба у комплексному управлінні капіталізацією вітчизняних банків на основі розробки чіткої системи управлінських заходів. Такий підхід дозволить мінімізувати ризики, розширити діяльність банківської установи, сприятиме захисту інтересів її кредиторів та зміцненню довіри до банківської системи країни загалом.

У загальному розумінні «управління банківським капіталом» – це цілеспрямована діяльність органів керівництва банку щодо підтримки належного рівня його капіталу з метою забезпечення стійкого функціонування й розвитку банку, максимізації його ринкової вартості та виконання ним нормативних вимог регулюючих органів.

Управління власним капіталом є складовою загального механізму управління сукупним капіталом банку.

Як зазначає В. Волкова, механізм управління капіталом банку – це сукупність прийомів і методів цілеспрямованого вирішення проблем, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням капіталу банку для забезпечення максимальної економічної вигоди і стабільного функціонування банку в поточних і майбутніх періодах [6, с. 172]. Механізм управління власним капіталом банку, по суті, є функцією пошуку оптимальних шляхів та методів забезпечення для банку достатнього рівня капіталу відповідно до ризикованості його діяльності та вимог регуляторних органів у поточному періоді та на стратегічну перспективу, що, своєю чергою, дасть змогу досягати цільової норми прибутковості.

Організація управління капіталом банку передбачає реалізацію таких етапів:

1. Створення системи управління капіталом банку.
2. Визначення цілей і завдань управління капіталом банку.
3. Організація роботи з планування капіталу банку.
4. Прийняття рішень щодо величини та структури його капіталу.
5. Постановка завдань виконавцям.
6. Організація контролю за виконанням поставлених завдань.

Для досягнення цілей управління капіталом банку необхідно створити систему, що являтиме собою сукупність взаємопов'язаних, функціональних елементів, що забезпечують організацію та виконання процесу управління капіталом банку. Система управління капіталом банку має включати такі складові:

- органи управління (загальні збори акціонерів, спостережна рада, правління банку, менеджери по управлінню власним капіталом банку);
- об'єкт управління – капітал банку;
- засоби управління;
- підсистему контролю;
- підсистему інформаційного забезпечення процесу управління.

Так, до засобів управління капіталом банку відносяться технічні засоби управління, що знаходяться в розпорядженні органів управління банку, – комп'ютерні системи, засоби зв'язку, обчислювальна техніка.

Підсистему інформаційного управління власним капіталом банку становлять органи, які здійснюють безперервний збір інформації, необхідної для здійснення планування капіталу та обґрунтування прийняття відповідних управлінських рішень. Завданням даної підсистеми є збір інформації не лише для потреб органів, які здійснюють управління капіталом банку, а й для акціонерів, клієнтів банку та зовнішніх користувачів – органів банківського нагляду, аудиторських фірм, фондових бірж, рейтингових агентств тощо.

Обов'язковою складовою ефективною системи управління капіталом банку є здійснення контролінгу, що, своєю чергою, має забезпечити реалізацію таких заходів:

- по–перше, моніторинг виконання прийнятого рішення щодо формування капіталу банку та підтримки відповідного рівня його достатності й належної якості;
- по–друге, визначення міри відхилення фактичних результатів достатності капіталу банку від запланованого показника та діагностика виявлених відхилень;
- по–третє, розробка оперативних управлінських рішень щодо нормалізації процесу управління капіталом банку у відповідності до раніше поставлених цілей та нових умов діяльності банку.

Нааявність дієвого механізму управління власним капіталом банку та швидкого його реагування на зовнішні й внутрішні виклики дасть можливість фінансово–кредитній установі в повному обсязі реалізувати обрану стратегію й досягати максимальних результатів, що, в кінцевому підсумку, позначиться на ефективності управління власним капіталом банку.

При управлінні власним капіталом банку необхідно зосередитися на управлінні такими показниками:

- величиною власного капіталу;
- структурою власного капіталу;
- джерелами формування власного капіталу;
- співвідношенням між капіталом I та II рівнів (основним і додатковим);
- напрямками використання власного капіталу;
- темпами внутрішнього капіталоутворення.

Загалом управління капіталом банків на мікроекономічному рівні передбачає прогнозування його величини з врахуванням обсягів зростання балансових та позабалансових операцій, рівня фінансових ризиків, дотримання нормативів між різними структурними складовими капіталу відповідно до національних регуляторних положень з метою забезпечення достатнього рівня капіталізації банку.

При цьому досить важливо враховувати в управлінні капіталом банку критерії вибору та економічні характеристики кожного з методів нарощення власного капіталу, якість скла-

Рисунок 4. Напрями капіталізації комерційних банків

Складено автором.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

дових капіталу. Ключовим елементом у цьому випадку стає концепція механізму управління власним капіталом, в якій регламентовано позицію щодо управління власним капіталом банку та визначено основні її складові, що стосуються не тільки забезпечення достатнього обсягу капіталу, а й удосконалення систем організаційно-економічного забезпечення діяльності банку та систем стимулювання персоналу банку [7].

Отже, на сучасному етапі розвитку банківської системи України залишається актуальним питання нарощування капітальної бази банківських установ. І основною проблемою в управлінні власним капіталом банку є пошук найбільш ефективніших шляхів поповнення капіталу без втрати контролю над діяльністю банку. Тобто, з одного боку, вартість ресурсної бази має бути відносно невеликою, а з іншого – мають бути враховані інтереси всіх зацікавлених сторін та особливості кожної окремо взятої банківської установи.

Аналізуючи вітчизняний та іноземний досвід, можна виділити найбільш оптимальні в українських реаліях шляхи збільшення власного капіталу банків. Так, вирішення проблеми недостатньої капіталізації може відбуватися в таких напрямках: внутрішнє акумулювання вільних грошових коштів і зовнішнє залучення чи запозичення фінансових ресурсів банком на постійній або довгостроковій основі (рис. 4).

З-поміж запропонованих джерел нарощування капіталу банківськими установами ряд вчених виділяють такий інструмент, як субординований борг [8]. За своєю економічною сутністю субординований борг є для банку позиченими грошовими коштами, які зрештою треба повертати власникам.

У зарубіжних країнах, з огляду на достатньо тривалу практику використання субординованих коштів і можливість їхнього конвертування на акції банку (в установленому чинним законодавством порядку), такі позичкові ресурси прирівнюються до власних коштів банку. Однак в Україні мо-

жливність переведення субординованого боргу до статутного капіталу чинною нормативно-правовою базою не передбачена. Крім того, у вітчизняній банківській практиці субординований борг прийнято відносити не до основного, а до додаткового капіталу банку.

Зростання інтересу вітчизняних банкірів до даного інструменту протягом останніх років (рис. 5) обумовлено рядом причин, серед яких слід відзначити такі:

- широке коло потенційних інвесторів (банки мають право залучати субординований борг від юридичних і фізичних осіб як резидентів, так і нерезидентів у грошовій формі та в банківських металах);
- залучення субординованого капіталу дозволяє збільшити капітальну базу банку без збільшення кількості його вкладників;
- субординовані зобов'язання є дешевшим джерелом формування банківського капіталу порівняно з емісією акцій і відповідно менш ризиковим джерелом формування банківського капіталу;
- відсотки за субординованим боргом сплачуються за рахунок збільшення валових витрат;
- боргові зобов'язання не надають їхнім власникам права на управління банком, тобто перед акціонерами не виникає загрози втрати контролю над банківською установою;
- залучення коштів на умовах субординованого боргу є прийнятним для банків також з огляду на складну економічну ситуацію в Україні, за якої банківським установам проблематично розміщувати акції, оскільки їхнє придбання можливе лише за рахунок власних коштів акціонерів (засновників);
- випуск субординованих зобов'язань сприяє підвищенню показників прибутковості на одну акцію за умови, що отримані в такий спосіб ресурси приносять дохід, який перевищує процентні виплати за ними.

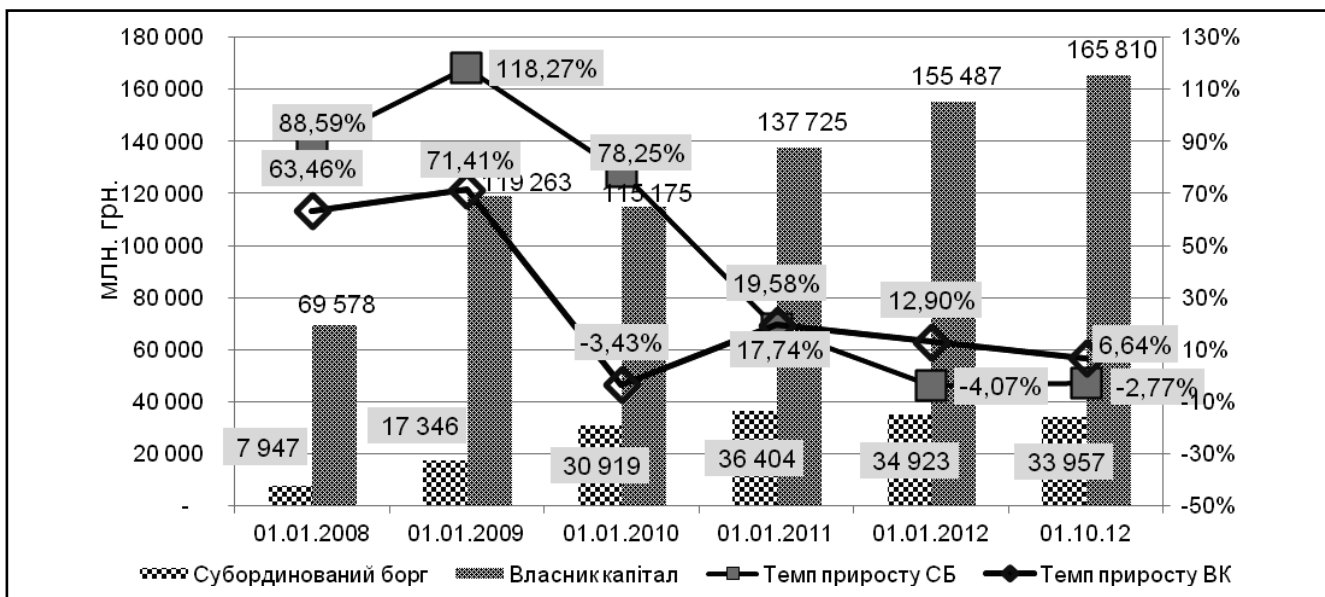

Рисунок 5. Динаміка обсягів та темпів приросту власного капіталу та субординованого боргу банків України протягом 2008–2012 років

Складено на основі [3].

– інвестиційні ризики суб'єктів ринку обмежені у часі, оскільки кошти субординованого боргу залучаються на довготерміновій основі [8].

Проте існують і недоліки у зв'язку з використанням субординованого боргу для поповнення капіталу банку, що пов'язані, зокрема, із додатковими витратами на організацію, розміщення і реєстрацію випуску субординованих облігацій. Також необхідно отримати спеціальний дозвіл НБУ, виконати вимоги щодо мінімального строку (5 років) та суми (не менше 100 тис. грн.) залучення коштів на умовах субординованого боргу, а також розміру його щорічної амортизації (у межах 20%). У випадку ж банкрутства чи ліквідації банку кошти повертаються інвесторам лише після погашення претензій інших кредиторів [1, с. 429]. Отже, використання субординованого капіталу дозволяє вирішити проблему капіталізації банку лише тимчасово. Певною мірою це знижує надійність банку.

У рамках заходів боротьби із наслідками світової фінансової кризи світова спільнота дійшла висновку про необхідність перегляду вимог до управління капіталом фінансово-кредитних установ. Так, згідно з останніми рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду (Базель III), вперше представленими у листопаді 2010 року на саміті G20 у Сеулі, національним регуляторам у найближчій перспективі необхідно суттєво підвищити вимоги до складу та достатності капіталу банків [9].

Основні зміни в розрахунку капіталу згідно з Базелем III спрямовані на покращення структури та якості капітальної бази банків. Так, вводяться нові вимоги до капіталу першого та другого рівнів, здійснюється поступовий відхід від використання гібридних та квазіборгових інструментів (субординованих зобов'язань), підвищуються мінімальні вимоги до власного капіталу банків тощо. Основна увага акцентується на функції капіталу поглинати збитки банку.

До складу капіталу банку запропоновано включати, як і у Базель II, капітал 1-го рівня (англ. Tier I Capital) та капітал 2-го рівня (англ. Tier II Capital). При цьому капітал 1-го рівня має забезпечувати покриття збитків від поточної діяльності банку, а капітал 2-го рівня – збитків, пов'язаних із припиненням діяльності банку.

У структурі капіталу 1-го рівня Базелем III запропоновано виокремлювати базовий капітал 1-го рівня (англ. Common Equity Tier I Capital) та додатковий капітал 1-го рівня (англ. Additional Tier 1 Capital).

Базовий капітал 1-го рівня – найбільш надійна частина капіталу банку – має включати такі елементи: прості (звичайні) акції (або їхні еквіваленти для неакціонерних компаній), що емітовані банком; нерозподілений прибуток та дохід від емісії звичайних акцій. До складу додаткового капіталу 1-го рівня потрібно відносити кумулятивні безстрокові привілейовані акції, а інноваційні гібридні інструменти (наприклад, субординовані позики з додатковими умовами) рекомендується поступово виключити з капітальної бази банків.

Згідно з Базелем III до банківського капіталу 2-го рівня потрібно включати: нерозкриті резерви (непідтверджений аудиторським висновком прибуток поточного року); резерви переоцінки деяких активів (наприклад, переоцінку основних засобів, приховану переоцінку цінних паперів); загальні резерви на покриття сумнівних боргів (загальні резерви на покриття можливих втрат за кредитними операціями); гібридні інструменти капіталу; субординований борг.

Базель III спростовує обмеження щодо величини капіталу 2-го рівня та скасовує поняття капіталу 3-го рівня. Крім того, новим консультативним документом Базельського комітету з банківського нагляду передбачається можливість створення банком двох буферів капіталу: буферу консервації (англ. Capital Conservation Buffer) та контрциклічного буферу (англ. Capital Countercyclical Buffer) [9].

Так, буфер консервації призначений для покриття збитків банківської установи під час системного економічного спаду, а контрциклічний буфер – для обмеження надлишкової кредитної активності банків. Основною метою створення такої надбавки до мінімальних вимог по капіталу є підтримка певного рівня достатності капіталу за рахунок обмеження розподілу прибутку.

Слід зазначити, що питання розподілу прибутку завжди було і є одним із найбільш складних завдань, які доводиться вирішувати керівництву банку, – яку частину нерозподіленого прибутку використати для виплати дивідендів власникам банку, а яку – для збільшення розміру капіталу банку? Звичайно, що імплементація НБУ нових вимог Базельського комітету ще більш ускладнить вирішення цієї проблеми та посилить вимоги до рівня капіталізації вітчизняних банків. Хоча, з іншого боку, створення таких буферів має позитивно позначитися на підвищенні надійності банківської системи України.

Недостатній рівень капіталізації банків актуалізує також питання концентрації і консолідації їхніх капіталів. На думку банківських аналітиків, консолідація – це об'єктивний процес, пов'язаний із концентрацією банківських капіталів. У цьому аспекті погоджуємося з вітчизняними ученими В. Базилевичем та В. Філюк, котрі визначають концентрацію банківського капіталу як зосередження економічно значущих показників (капіталу та активів) у одного чи декількох банків шляхом примноження ними власних і залучених ресурсів, а також їхню централізацію з метою отримання прибутку [10, с. 6]. Даний погляд вказує, що надалі все активніше відбуватимуться процеси «докапіталізації» за рахунок зовнішніх джерел, а саме придбання і поглинання більш сильними фінансовими установами більш слабких з погляду капіталізації та якості активів.

При цьому значна увага має приділятися не тільки зростанню обсягу капіталу, а й його якості, тобто реальному наповненню, що забезпечує реалізацію захисної функції банківського капіталу, як це і передбачено сучасними наглядовими і регулятивними системами (зокрема, Базельськими угодами про капітал) [11].

Серед усіх можливих варіантів поповнення власного капіталу банку остаточний вибір банку має ґрунтуватися на фінансових розрахунках альтернативних варіантів і ефективності кожного з них, а також, який вплив у подальшому це матиме на банківську установу загалом. В управлінні власним капіталом в даному випадку слід зважати на потенційні ризики та витрати, пов'язані із залученням капіталу з кожного із джерел, адже це рішення носить довготерміновий характер впливу. Тому визначатиме конкурентоспроможність та фінансову стійкість банківської установи в майбутньому.

Висновки

Реалізація банківськими установами комплексної політики управління власним капіталом дозволить вирішити ряд проблем, пов'язаних із недостатньою капіталізацією як окремих вітчизняних банків, так і банківської системи країни в цілому, а також налагодити ефективний механізм досягнення стратегічних цілей діяльності. Через нестачу капітальної бази вітчизняні банки не в змозі адекватно вирішувати проблеми фінансування реального сектору економіки, забезпечити себе та своїх вкладників від прояву ризиків, негативного впливу фінансово-економічної нестабільності. Тому в умовах обмеженості прибутку як джерела поповнення капіталу та поступового відходу від використання у світовій банківській практиці гібридних і квазіборгових інструментів вітчизняним банкам варто зосередитися на поповненні банківського капіталу за рахунок консолідації банківських установ. Водночас слід пам'ятати, що досягнення бажаного результату залежатиме від ефективного функціонування всіх складових системи управління власним капіталом.

Список використаних джерел

1. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: ЦНД НБУ, Знання, 2011. – 504 с.

2. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: монографія / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.

3. Основні показники діяльності банків України [Електрон. ресурс]: Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

4. Национальные банковские системы: учебник / Под общ. ред. проф. В.И. Рыбина. – М.: Изд-во ИНФРА-М, 2009. – 528 с.

5. Васильева Т.А. Капіталізація банківської системи України: проблеми та перспективи / Т.А. Васильева // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика / Державний вищий навчальний заклад «УАБС НБУ». – Суми, 2010. – Т. 1. – С. 37–40.

6. Волкова В.В. Концепція вдосконалення механізму управління капіталізацією банків у сучасних умовах / В.В. Волкова // Економічний вісник Донбасу – 2008. – №4. – С. 169–178.

7. Фостяк В.В. Шляхи підвищення капіталізації банків України / В.В. Фостяк // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2012. – №1(12). – С. 38–45.

8. Луців Б., Заславська О. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України / Б. Луців, О. Заславська // Вісник ТНЕУ. – 2012. – №2. – С. 89–102.

9. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system – revised version June 2011 [Електрон. ресурс]: Basel Committee on Banking Supervision. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>

10. Базилевич В. Концентрація у банківському секторі України: сучасний стан та шляхи регулювання / В. Базилевич, В. Філюк // Банківська справа: наук.-практ. журнал. – 2012. – №2. – С. 3–18.

11. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Проблеми концентрації банківського капіталу та консолідації банківської системи України // Вісник Університету банківської справи НБУ, жовтень 2008. – С. 23–28.

С.П. ДУНДА,

к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій

Розвиток підприємств харчової промисловості України: сучасний стан та проблеми

У статті проведений аналіз сучасного стану розвитку та визначено основні проблеми розвитку підприємств харчової промисловості.

Ключові слова: розвиток, харчова промисловість, ефективність.

В статье проведен анализ современного состояния развития и определены основные проблемы развития предприятий пищевой промышленности.

Ключевые слова: развитие, пищевая промышленность, эффективность.

In the article the current state of development and the basic problems of the food industry are analyzed.

Keywords: development, food industry, efficiency.

Постановка проблеми. Рівень розвитку підприємств харчової промисловості, стабільності їхньої роботи впливає на стан економіки і продовольчу безпеку держави, розвиток